

माध्यमिक शिक्षा बोर्ड राजस्थान, अजमेर

पाठ्यक्रम (Syllabus) परीक्षा 2025

कक्षा-10

विषय : संस्कृत (तृतीय भाषा) एक पत्रम् (71)

इस विषय में एक प्रश्न-पत्र होगा जिसकी परीक्षा योजना निम्नानुसार है—

प्रश्नपत्र	समय (घंटे)	प्रश्न-पत्र के लिए अंक	सत्रांक	पूर्णांक
एक पत्र	3.15	80	20	100

अधिगम-क्षेत्रम्	अंकभारः
अपठित-अवबोधनम्	08
रचनात्मक कार्यम्	15
अनुप्रयुक्तव्याकरणम्	25
पठित-अवबोधनम्	32
	80

(क) खण्डः—अपठितावबोधनम्

08

80-100 शब्दपरिमितः (एकः सरलः गद्यांशः)

(i) एकपदेन उत्तरम् (प्रश्न चतुष्टयम्)	$\frac{1}{2} \times 4 = 2$
(ii) पूर्णवाक्येन उत्तरम् (प्रश्नत्रयम्)	$1 \times 3 = 3$
(iii) शीर्षकप्रदानम्	1
(iv) अनुच्छेदाधारितं भाषिकं कार्यम्	$\frac{1}{2} \times 4 = 2$
(अतिलघूत्तरात्मकाः चत्वारः प्रश्नाः)	
(अ) वाक्ये कर्तृ-क्रियापदचयनम्	
(ब) विशेषण-विशेष्य-चयनम्	
(स) संज्ञास्थाने सर्वनामप्रयोगः अथवा सर्वनामस्थाने संज्ञाप्रयोगः	
(द) पर्याय-विलोमपद-चयनम्	

(ख) खण्डः—रचनात्मकं कार्यम्

15

1. सङ्केताधारितम् औपचारिकम् अथवा अनौपचारिकं पत्रलेखनम्	04
2. चित्राधारितं वर्णनम् अथवा संकेताधारितं वार्तालापलेखनम्	04
3. अनुवादकार्यम्—हिन्दीभाषायाः षड्वाक्येषु चतुर्णां वाक्यानां संस्कृतभाषया अनुवादः	04
4. घटनाक्रमस्य संयोजनम् (क्रमरहितानां षड्वाक्यानां क्रमपूर्वकं संयोजनम्)	03

अथवा

संकेताधारितम् अनुच्छेदलेखनम् (पञ्चवाक्यानि)

(ग) खण्ड:—अनुप्रयुक्त-व्याकरणम् **25**

(प्रश्नाः—बहुविकल्पात्मकाः, रिक्तस्थानपूर्तिः, अतिलघूत्तरात्मकाः, लघूत्तरात्मकाः)

- (i) **संधिः** 04
 व्यंजनसंधिः—श्चुत्व, ष्टुत्व, जश्त्व, चर्त्व, अनुस्वारः ।
 विसर्गसंधिः—विसर्गस्य लोपः, उत्त्व, रुत्व, सत्व ।
- (ii) **समासः** 03
 अव्ययीभावः, कर्मधारयः, द्विगुः, बहुव्रीहिः, द्वन्द्वः ।
- (iii) **कारकाणि**—सामान्यपरिचयः, उपपदविभक्तयश्च । 04
 (विभक्तिज्ञानम्/अशुद्धि-संशोधनम्)
- (iv) **प्रत्ययाः** 03
 शतृ, शानच्, तव्यत्, अनीयर, क्तिन्, ल्युट्, तृच्, मतुप्, इन्, ठन्, त्व, तल्, टाप्, डीप् ।
- (v) **अव्ययपदानि**—सामान्य-परिचयम्, वाक्ये अव्ययानां प्रयोगः । 03
- (vi) **उपसर्गाः** 02
 अव, अप्, निस्, निस्, दुस्, आङ्, उद्, अधि ।
- (vii) **शब्दरूपाणि** 02
 छात्र, हरि, पितृ, गौ, गुरु, नदी, वधू, अस्मद्, युष्मद्, त्रिषु लिङ्गेषु—सर्व, तत्, यत्, किम् ।
- (viii) **धातु रूपाणिः**—लट्-लृट्-लोट्-लङ्-विधिलिङ् लकारेषु— 02
 भू, गम्, इष्, प्रच्छ, लिख्, हन्, भी, दा, नृत्, जन्, कृ, क्रीड्, चिन्त्, त्यज् ।
 आत्मनेपदम्—सेव्, लभ् (केवलं लट्लकारे) ।
- (ix) **संख्याज्ञानम्**—100 तः अग्रे । 02

(घ) खण्ड:—पठितावबोधनम् **32**

- (i) पाठ्यपुस्तकात् बहुविकल्पात्मक प्रश्नाः (षड् प्रश्नाः) 1 × 6 = 6
- (ii) पाठ्यपुस्तकात् अंशत्रयम् (एकः गद्यांशः, एकः पद्यांश, एकः नाट्यांशः)
 प्रति अंशम्—(क) एकपदेन उत्तरम् $\frac{1}{2} \times 2 = 1$
 (ख) पूर्णवाक्येन उत्तरम् $1 \times 2 = 2$
 (ग) भाषिककार्यम्— $\frac{1}{2} \times 2 = 1$ 4 + 4 + 4 = 12
- कर्तृ-क्रियापदचयनम्, विशेषणविशेष्यचयनम्, सर्वनामपदस्थाने संज्ञापदलेखनम्
- (iii) पाठ्यपुस्तकात् पद्यांशस्य सूक्तवचनस्य वा हिन्दीभाषायां सप्रसङ्गं भावार्थलेखनम् 2
- (iv) अन्वयलेखनम्-रिक्तस्थानपूर्तिमाध्यमेन 2
- (v) प्रश्ननिर्माणम् (चत्वारः) 1 × 4 = 4
- (vi) पर्याय-विलोमपदमेलनम् (चत्वारः) $\frac{1}{2} \times 4 = 2$
- (vii) पाठ्यपुस्तकात् श्लोकद्वयलेखनम् 2
- (viii) एकस्य गद्यांशस्य हिन्दीभाषायां सारलेखनम् 2

निर्धारितपुस्तकानि :

शेमुषी—द्वितीयो भागः—राष्ट्रीय-शैक्षिक-अनु. परिषदा प्रकाशितम्